

SEEMIG Nacionalno poročilo: Zgodovinski razvoj mednarodnih migracij v Sloveniji, 1950–2013

Kratek povzetek v slovenskem jeziku¹

Cilj študije je bil podati pregled najpomembnejših dogajanj na področju migracij in trga dela v Sloveniji od leta 1950 naprej, s poudarkom na ekonomskih, socialnih, demografskih in dogajanjih na trgu dela v zadnjem desetletju.

Migracijski trendi – od notranjih k mednarodnim migracijam, od izseljevanja k priseljevanju

Slovenija je relativno nova nacionalna država, ki je samostojna šele od leta 1991. Pred tem je bila ena od republik nekdanje Jugoslavije. Družbenoekonomski položaj Slovenije v primerjavi z drugimi jugoslovanskimi republikami se je pokazal kot ključen za razumevanje migracijske dinamike v državi v obdobju po letu 1950. Slovenija je država priseljevanja postala že v sedemdesetih letih 20. stoletja. Kljub temu zanjo pred letom 1991 ni značilen večji obseg mednarodne migracije, saj je bila notranja migracija med nekdanjimi jugoslovanskimi republikami (predvsem iz Bosne in Hercegovine, Srbije in Hrvaške) glavni način priseljevanja v državo.

Po razpadu Jugoslavije je migracija iz teh območij postala mednarodna migracija. Migracijska gibanja v Sloveniji so postala vedno bolj raznolika. Dogodka, ki sta po osamosvojitvi najbolj vplivala na migracijsko dinamiko v Sloveniji sta bila prihod prisilnih migrantov iz vojnih območij nekdanje Jugoslavije (zlasti Bosne in Hercegovine) in vedno večje število ljudi, ki je v Sloveniji iskalo mednarodno zaščito. Toda kljub temu območje nekdanje Jugoslavije ostaja glavno področje, iz katerega se migranti in migrantke priseljujejo v Slovenijo. Tak trend se ni spremenil niti po vstopu Slovenije v EU leta 2004 in ga lahko pripišemo zgodovinskim povezavam z nekdanjimi jugoslovanskimi republikami in domnevni 'kulturni bližini' Slovenije in zaenkrat ni indikacij, da bi se trend spremenil.

Izseljevanje iz Slovenije zaradi političnih razlogov je prevladovalo v obdobju takoj po drugi svetovni vojni, t.i. izseljevanje gostujočih delavcev v države Zahodne Evrope, zlasti v Nemčijo, je bilo prav tako značilno za Slovenijo. Četudi je bila Slovenija tradicionalno država izseljevanja, je že v sedemdesetih letih 20. stoletja priseljevanje postalo vedno bolj pomembno. Kljub temu je bila bolj kot država izseljevanja Slovenija tradicionalna država priseljevanja. Po letu 1991, ko se je Slovenija osamosvojila, se prebivalci iz Slovenije niso izseljevali v večjem obsegu. Leta 1991 in 1992 je bilo opaziti značilno

Informacijski okvirček: projekt SEEMIG² in delovni paket št. 3 – Zgodovinski razvoj mednarodnih migracij

SEEMIG je strateški projekt, katerega cilj je boljše razumevanje in obravnava dolgoročnega preseljevanja, človeškega kapitala in demografskih procesov v jugovzhodni Evropi, kakor tudi njihovih učinkov na trge dela ter nacionalna in regionalna gospodarstva. Glavni namen projekta je omogočiti javnim administracijam, da bodo na podlagi podatkov in empiričnih raziskav lahko razvijale in uporabljale svoje politike in strategije. Slovenski partnerji projekta so ZRC SAZU, Inštitut za ekonomske raziskave in Mariborska razvojna agencija. Pridruženi partner je Ministrstvo RS za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

ZRC SAZU je v okviru delovnega paketa št. 3 v novembru 2013 dokončal nacionalno poročilo z naslovom „Dynamic Historical Analysis of Longer-term Migratory, Labour Market and Human Capital Processes in Slovenia“. Poročilo je pregledna študija razvoja mednarodnih migracij v zadnjih šestdesetih letih v Sloveniji in vključuje nacionalno kot tudi regionalno oziroma lokalno raven. Slovensko nacionalno poročilo bo skupaj z ostalimi sedmimi poročili držav, ki so partnerice³ v projektu SEEMIG, sestavni del sintetičnega, primerjalnega poročila, ki bo objavljeno v začetku leta 2014.

Na spletni strani projekta so dosegljivi tudi drugi uporabni rezultati projektnih skupin.

¹ Celotno poročilo je v angleškem jeziku dosegljivo na <http://www.seemig.eu>

(Tu objavljene informacije odražajo stališča avtorjev, zato upravljalec projekta ne odgovarja za uporabo teh podatkov.)

² Več o projektu lahko najdete na: <http://www.seemig.eu>

³ Avstrija, Bolgarija, Italija, Madžarska, Romunija, Slovaška, Slovenija in Srbija.

izseljevanje oseb, ki so se v Slovenijo preselile iz republik nekdanje Jugoslavije. Po letu 2004, ko je Slovenija postala članica EU, obstajajo indikacije za povečano izseljevanje državljanov Slovenije. Izseljevanje iz Slovenije se je še povečalo v zadnjih letih pred in med ekonomsko krizo.

Podatki o migracijah in razvoj politike migracij

S spremembami mednarodnih meja, do katerih je prišlo z razpadom Jugoslavije, so se pomembne spremembe zgodile tudi v statističnem smislu. Osebe, ki so se priselile v Slovenijo v času obstoja Jugoslavije, so z razpadom države večinoma pridobile slovensko državljanstvo in v prebivalstvenih statistikah, ki so med tujci in državljani začele ločevati šele od leta 1995, niso bile zajete kot tujci. Zato podatki o tujcih v Sloveniji niso zelo uporabni za analizo družbeno-ekonomskih značilnosti priseljencev v Sloveniji. Težava je posebej očitna za podatke na nižjih administrativnih (NUTS) ravneh, kjer je absolutno število tujcev pogosto premajhno, da bi omogočalo kakršnekoli posplošitve. Podatki o položaju nedržavljanov na trgu dela (npr. podatki LFS – Anketa o delovni sili) so prav tako pogosto nezanesljivi. Poleg tega so na področju nekdanje Jugoslavije v zadnjih dveh desetletjih nastale nove nacionalne države, kar onemogoča natančnejše primerjave in analize priseljavanja v Slovenijo v tem obdobju. V letu 1995 in 2008 je bila uvedena nova definicija prebivalstva, kar dodatno onemogoča primerjave podatkov v časovni perspektivi, prav tako je primerljivost omejena v daljši časovni perspektivi (obdobje pred in po osamosvojitvi Slovenije).

V poročilu je bil analiziran tudi pravni in politični okvir, ki je vplival na trende na področju migracij. Sklenili smo, da je migracijska politika v Sloveniji v veliki meri temeljila na odzivu na politična (npr. prihod prisilnih migrantov iz držav nekdanje Jugoslavije) in ekonomska (vpliv ekonomske krize na položaj ne-državljanov na trgu dela) dogajanja, manj pa je šlo za politiko z jasno in načrtovano strategijo. Nadaljnji razvoj zakonodaje na področju azila in migracij v Sloveniji je omogočilo tudi usklajevanje slovenske zakonodaje z zakonodajo EU. Ugotovili smo tudi, da migracijska zakonodaja v Sloveniji daje prednost državljanom, med nedržavljanji pa imajo tisti s stalnim bivanjem v Sloveniji, precej večji obseg pravic kot pa osebe z začasnim bivanjem. Nadalje nova definicija prebivalstva Slovenije iz leta 2008 med prebivalstvo ne šteje več oseb, ki imajo izdano dovoljenje za bivanje s časom veljavnosti manj kot eno leto. Glede na vedno bolj omejevalne pogoje za zaposlovanje tujcev v Sloveniji in zaradi ekonomske krize v državi, zaradi katere se povečuje število negotovih in kratkoročnih zaposlitev, statistike na področju migracij izključujejo precejšnje število oseb in s tem zameglijo migracijsko sliko v Sloveniji.

V študiji so predstavljeni tudi splošni trendi na področju socialnega in ekonomskega razvoja v Sloveniji. Slovenija je glede na povprečje za EU v precej dobrem položaju, kar velja tudi za ukrepe socialne politike in stopnjo družbenih neenakosti. Kljub temu obstajajo naznake, ki kažejo na naraščajoče socialne in ekonomske neenakosti zlasti v obdobju od začetka ekonomske krize leta 2009. Posebej očitni so neugodni trendi na trgu dela, ki kažejo na naraščajoče stopnje brezposelnosti, tudi med osebami z višjimi stopnjami izobrazbe, kar ima implikacije tudi za možnosti bega možganov iz Slovenije, do katerega v zadnjih letih vedno bolj prihaja. Slovenija doslej ni sprejela konkretnih ukrepov za omejevanje tega pojava.

Migracijska dinamika na nacionalni, regionalni in lokalni ravni

V poročilu so bili podatki analizirani zlasti na nacionalni ravni, toda podatki kažejo na razlike v migracijski dinamiki tudi na regionalni ravni. Kot je omenjeno tudi v regionalni študiji primera, na regionalni ravni NUTS 2 (kohezijski regiji) in NUTS 3 (regije) nista relevantni za procese odločanja na regionalni ravni, saj je glavna raven odločanja na ravni občin, ki so glavno administrativno telo na lokalni ravni. Nekatere občine so tako majhne, da kakršnakoli posploševanja podatkov niso možna, kar še bolj velja za podatke o ne-državljanih. Obstaja kar nekaj tem, ki v pričujočem poročilu niso bile predmet analize, a bi zahtevale raziskovalno pozornost. Ena od njih je čezmejna migracija, ki je v določenih regijah zelo pomembna, druga pa so neenakosti med regijami, ki imajo vpliv tudi na migracijske odločitve. To velja tako za obdobje po osamosvojitvi Slovenije, kot tudi za obdobje obstoja Jugoslavije, saj obstajajo nekateri indici, da bi regionalne in ne toliko med-republiške razlike lahko

bolje razložile notranje migracije med njenimi republikami. Posledično bi veljalo v večji meri upoštevati notranje migracije znotraj držav, ki so kasneje razpadle v več nacionalnih držav. Tak razvoj je vplival tudi na nekatere posebnosti v teh državah: npr. izbris prebivalstva iz registra stalnega prebivalstva v Sloveniji, vprašanja nasledstva, vprašanja državljanstva in dvojnega državljanstva, itn.

Pričakovati je, da bo v prihodnosti prišlo do stalnega naraščanja migracij na globalni ravni in da bodo migracije v/iz Slovenije vedno bolj raznolike. Četudi se je obseg delovnih migracij zaradi učinkov ekonomske krize zmanjšal, prav tako ne smemo zanemariti vloge družine in transnacionalnih mrež. Nedavni trendi na področju izseljevanja iz Slovenije kažejo tudi, da se bo Slovenija v prihodnosti nemara soočala tudi z vedno bolj raznolikimi vzorci izseljevanja iz države.

Podrobnejše informacije:

Projekt SEEMIG

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije

Novi trg 2, 1000 Ljubljana

Tel.: +386 1 4706 485

E-pošta: izi@zrc-sazu.si, ktoplak@zrc-sazu.si

Spletna stran: <http://isim.zrc-sazu.si/sl#v>

Spletna stran projekta: <http://www.seemig.eu>